

MONDJÁK, HOGY A TEMETŐK SOHA NEM VÁLTOZNAK.
Nem is tudom.

Lehet, hogy így van.

Megyek a temetőbe, ahogyan régen is mentem. Viszek virágot a többiek sírjára. Mindazoknak a sírjára, akikkel valaha együtt voltam.

Meg valami italt is viszek. Hogy ne szomjazzanak.

Meg hogy érezzék, hogy valaki törődik velük.

Nézem, ahogy dolgozik a temető gondnoka. Éppen gyomlál.

Aztán takarít. A kirángatott fűvet, gazt kis kupacokba rakja. Kis, takaros kupacokat formál, majd amikor elegendő kupacot készített, hoz egy szemeteslapátot, és mindet egy vödörbe teszi.

Közben magyaráz.

Nem figyel rám, nem is érdekli, hogy ott vagyok, tehát csak magának mondja:

– Virágot kell tenni a halottaink sírjára. Mert a virág *a holttesteken nő ki*. És a halottak csak akkor nem haragszanak ránk, csak akkor lesznek nyugodtak, ha van rajtuk virág. Mert olyan a virág, nekik, a halot-

taknak, mint a fának a gyümölcs. Másképpen mondva, *a virág a halál termése*. És olyankor, amikor már nem számít az élet, az emberi élet, olyankor legalább *ezt a termést*, ezt meg kell becsülni.

Egészen közel állok hozzá. Mégsem foglalkozik velem.

Talán észre sem vett.

Adok neki egy műanyag flakonban vizet. Azt gondolom, hogy majd a sírok rendezéséhez, vagy a virágok locsolásához fogja használni.

De ő csak leteszi a vízzel teli flakont arra a sírra, amin éppen dolgozik.

– Egy pohár víz – mondja. – Legalább ennyi mindig legyen a síron, különösen annak a sírján, aki fontos a számunkra. Mert a lélek éjjel előbújik, és *szomjúhozik*. Igen, *szomjúhozik a lélek*. Ezt meg kell értenünk. Ha éjszaka felébrednek, mindig szomjasak. Kell tehát, hogy legyen valami idekészítve. Kevés víz, gyümölcslé, ilyenmi. A víz a legjobb, de nagyon szeretik a narancslevet is. Egyszóval, felébrednek, kibújnak a föld alól, és olyankor keresik az innivalójukat. Mondom, jó, ha van itt valami. Innivaló. Enni nem esznek. Csak szomjasak mindig. Örökké szomjasak. Ilyenek. Talán az emlékeik miatt szomjaznak. Nem tudom. Ki tudná azt megmondani? Nincs senki, aki azt meg tudná pontosan mondani.

Nézem, ahogy dolgozik. Láthatóan ideges. De nem tudom, miért.

Aztán ismét megszólal:

– Dühít ez a rendetlenség. Ők is azt szeretik, ha rend van. Ez természetes. Mindenki a rendet szereti.

Hogy pontosan kik is az „ők”, nem tudom. Talán a „lelkek”, akik „megszomjaznak” éjszakánként.

– A rend a legfontosabb. Hogy legyen rend. Mondom, azt szeretik. Ha rend van, akkor nyugton hagyják az embert. De, ha nincs rend, akkor már nem hagynak aludni. Tudja, milyen érzés az, ha nem hagyják aludni? Ha bejönnek magához éjszaka, ha felébresztik, ha beszélnek magához? Ha szórakoznak magával? Tudja, milyen az? Nagyon nyomasztó, higgye el. *Mert a halottak beszélgetnek az emberrel.* Különösen, ha nincs rend. És, ha ismertük egymást. Korábban. Mert, ha ismertük egymást, valamikor, akkor a halott lélek pont úgy beszél hozzám, mint akkoriban, amikor még élt. Az ilyen lelkek szórakoznak velem. Megtehetik, mert tudják, milyen is vagyok. Pontosán tudják, mik a gyengéim, mivel lehet engem felbosszantani. Könnyű nekik.

Folytatja a takarítást a sír körül. Ideges, kapkodó mozdulatokkal dolgozik.

– Csak akkor bosszantanak, ha nincs rend, vagy ha nincs mit inniuk. Szóval, ha valami zavarja őket. Ezért is csinálom. A nyugalmamért. Meg aztán ez a munkám. Valakinek ezt a munkát is el kell végezni. Nem igaz?

Tulajdonképpen szépen beszél. Tetszik mindaz, amit mond, pontosan, jól használja a szavakat, a ki-

fejezéseket, nincs akcentusa sem. Azon az új nyelven beszél, amit a háború óta kötelező használunk. Még a háború vége előtt, jóval, akkor vált ez az új nyelv általánossá. Most pedig, a háború vége után, magától értetődő, hogy ezt a nyelvet használja.

Vagy majdnem magától értetődő.

Emlékszem, mennyire szidott az anyám, valamikor, gyerekkoromban, hogy nem tudom a hivatalos, állami nyelvet.

Azóta hány és hány nyelvet kellett megtanulnom.

Az elmúlt nyolcvanhat év alatt.

Voltam ebben a temetőben már fiatal lányként is. Akkor azért jöttem, hogy megkeressem az egykori barátnőm, Amélie sírját.

Most, nyolcvanhat éves öregasszonyként, megint csak ezért jöttem.

És úgy tűnik, minden változatlan.

Nézem a palackban a vizet. Szomjas vagyok.

És közben hallgatom a temető gondnokát. Ahogy magyaráz, akcentus nélkül, az új, állami nyelven.

Bár az egyik fülemre nem hallok, a másakra is csak gyengén, mégis értem minden szavát.

Szájról különben is kiválóan olvasok.

Megszoktam már, hogy *hallani kell*, akkor is, ha nem hallok jól. Gyerekkorom óta, amióta megvolt az a merénylet, amiben meghalt az anyám, azóta így élek.

Meg lehet ezt szokni.